

ARHITEKTURA HLEBANJEVE DOMAČIJE

RAZVOJ IN VREDNOSTI

ARCHITECTURE OF THE HLEBANJA HOME

avtor / author:

Živa Deu

naslov knjige / title of the book:Arhitektura Hlebanjeve domačije, razvoj in vrednosti /
*Architecture of the Hlebanja Home, development and values***izdajatelj / publisher:**

Družina Hlebanja

kraj, leto izdaje / place, year of edition:

Ljubljana, 2006

obseg / number of pages:

40 strani, 38 slik

recenzenti / reviewers:prof dr Peter Fister, UL FA
prof dr Janez Bogataj, UL FF**naklada / number of copies printed:**

800 izvodov

prodaja / sale:

Knjigarne po Sloveniji

 dodatne informacije / additional information essential for publication:

Delo je povzetek raziskave razvoja grajene strukture, izšlo ob 500- letnici domačije.

Gre za del samostojne monografije z naslovom Hlebanjev rod skozi stoletja, avtorja Jože Hlebanja in Neža Hlebanja.

Karavanški svet je čudovit in poseben. Ne priteguje le s prijetno alpsko pokrajino, ampak tudi z bogato zgodovino in kulturo, v katero je v merilu Slovenije vpeta tudi posebna stavbna umetnost.

Med identitetnimi značilnostmi stavbarstva so tudi velike samotne gorske kmetije, ki so se razvile na visoko ležečih osončenih uravninah. Življenje se namreč v razgibani alpski pokrajini ni zakoreninilo samo na dnu ozkih in stisnjenih dolin, ampak je seglo tudi višje, v hribovit in gorat svet, na težko dostopne pobočne police, tja do višine 1100 m.

V sestavi razloženega visokogorskega naselja Srednji Vrh je tudi Hlebanjeva domačija. Samotna gorska kmetija je sestavljena iz velikega števila v gručo povezanih stavb, med katerimi je najimenoitnejša stanovanjska hiša. Postavljena je na vabljivo razgledno mesto, zaradi harmonije razmerij med posameznimi stavbnimi deli, ki so poudarjeni z vidno različno barvo in teksturo, pa je še posebej lepa. Kletni zidovi in zidovi pritličja so kamniti in zaščiteni z gladkim belim ometom, ostenje v nadgradnji pa je kamnito in leseno. V celoti je lesena tudi streha: široka, strma, po obliki dvokapna s čopi in značilno oblikovanimi odprtini za zračenje. Njena površina ima zaradi okolju prilagojene tehnologije lesenega kritja z izdelanimi klanimi deskami drobno teksturo. Med podrobnostmi pa posebej pritegne pozornost komaj opazno krašenje lesnih zvez, vidnih delov lesenega ostrešja in lesene ograje. Poleg lepote, ki jo vzbuja harmonična in okolju prilagojena stavba, ima Hlebanjeva stanovanjska domačija še drugo, posebno vrednost. Poslopje namreč s poznogotskimi, renesančnimi in baročnimi prviniami odstira postopen, stoletja dolg razvoj in dokazuje, da je bila v vseh razvojnih obdobjih zidava temeljita in ambiciozna. Močni gospodarji so namreč od naselitve - da so tu živeli že v 15. stoletju, je dokazano s pisnimi viri - pa vse do danes neprestano sledili razvoju in povzemali nove arhitekturne prakse, kljub temu, da bivajo na težko dostopnem in od središč razvoja oddaljenem prostoru.

The realm of the Karavanke Mountains is marvellous and special. It does not appeal to us only because of the pleasing Alpine landscape, but also on account of its rich history and culture, which also involves a particular discipline of architecture.

Belonging to the identity characteristics of the architecture, there are also large and secluded mountain farmsteads which have developed on the sunny plateaux. Life in the rough Alpine landscape did not take root only at the bottom of the narrow valleys; it also reached higher, to the hilly and mountainous regions, to the mountain ledges hard of access, up to a height of 1100m. The Hlebanje farmstead is part of the dispersed highland settlement of Srednji Vrh. The secluded highland farmstead comprises a group of buildings among which the residential house is the most prominent. It is at an alluring place, with a fine view. Thanks to the harmony of proportions between the individual parts of the building, accentuated by visibly different colours and textures, it is especially beautiful. The basement and ground floor walls are made of stone, and protected by smooth white plaster, while the upper walls are made of stone and wood. The roof is entirely of wood: a wide, steep slice hip roof, with typical ventilation openings. It has a finely-textured surface owing to the vernacular technology of wooden covering with planks. Among the details which call particular attention are the barely visible decorations on the wood joints and on the visible parts of the wooden roofing and fence.

Besides the beauty radiated by a harmonious building attuned to its environment, the Hlebanje Farmhouse has another special value. With its late Gothic, Renaissance and Baroque elements the building reveals a gradual, centuries-long evolution, proving that in all periods of evolution the construction was thorough and ambitious. The strong farmers living here since the 15th century (which is corroborated by written evidence) have up to the present day kept abreast of developments and adopted new architectural practices, despite their secluded location and distance from the hubs of development.

Iz ocene dr Petra Fistra:

Ko danes raziskovalci iščemo odgovore na vprašanja, kako je izgledala ali kako so uporabljali nekdanje stavbe, je pomembno upoštevati predvsem spoznanja o načinu življenja, o povezavah z ostalim svetom, ki je ustvarjal vedno nekaj novega in o možnostih, s katerimi so prebivalci v posameznih obdobjih predelav svojih domačij spreminjali, dopolnjevali, izboljševali svoje bivalno okolje. Študija o Hlebanjevi domačiji kaže na različne mogoče razlage oziroma rekonstrukcije za pretekla obdobja. Najbrž pa šele povezava z vsemi zgoraj naštetimi sestavinami omogoča najverjetnejše razlage, ki naj ne odgovorijo le na ločene predstavitve rekonstrukcij likovnih, tehnoloških ali funkcionalnih sestavin, ampak morajo biti vse povezovane v celoto. Tako je potrebno razumeti tudi predstavitev Hlebanjeve domačije.

Morda najpomembnejši del ostaja vprašanje o prihodnosti domačije. Nadaljevanje nepretrganega razvoja, katerega osnovni cilj je bil vedno ohranitev identitete značilne krajine in vanjo vgrajene visoko kvalitetne in močno razpoznavne arhitekture je danes ena najpomembnejših nalog sodobnega oblikovanja in varovanja okolja, predvsem pa kulturne dediščine v njem. Zato so vsa znanja o večstoletni želji po ohranitvi značilnosti in ustvarjenih vrednotah pomembno izhodišče za uresničevanje tako zastavljenih ciljev. In temu naj doprinese tudi zapis ali bolje rečeno študija o Hlebanjevi domačiji!

Iz ocene dr Janeza Bogataja:

Hlebanjeva domačija ni le najstarejša datirana kmečka stavba na Gorenjskem in ena najstarejših v Sloveniji. Predvsem predstavlja enega najboljših primerov avtarktičnega gospodarskega obrata, ki se je v stoletjih razvoja spreminjal. To pomeni, da so se z njim razvijale in spreminjale tudi posamezne stavbe, od stanovanjske do gospodarskih. Številnim prezidavam niso bili vzroki le menjajoča se slogovna obdobja, ampak predvsem gospodarske spremembe in ekonomski pogoji, ki so vplivali na spremembe življenjskih slogov; ti pas so se odlikovali v gradnjah in prezidavah. Zato menim, da je avtorica knjižice popolnoma pravilno sledila, sprejela, potrdila in tudi dopolnila hipoteze, ki jih je v zvezi z razvojem Hlebanjeve domačije postavil avstrijski etnolog Oskar Moser. Pravilna je namreč domneva, da naj bi bila Hlebanjeva hiša poznosrednjeveška, iz začetka oz. zgodnjega 16. stoletja, vsekakor vzdolžna, nadstropna in večprostorna. Temeljni gradivi sta bila kamen in les, kar je spet svojevrsten dokaz vpetosti graditeljev v naravno okolje in hkrati pouk vsem sodobnim (!) početjem na tem področju! Takrat namreč ni pomenilo le graditi v okolju ampak predvsem tudi z njim.

Ves ta pester razvoj, ki je bil vseskozi v sozvočju z naravo, je privedel tudi do tega, da je Srednji vrh s Hlebanjevo domačijo zlasti v 20. stoletju postal eno najbolj "fotogeničnih" okolij in krajin v Sloveniji. Črno bele in barvne fotografije, tudi slikarske upodobitve visokogorskega sveta nad Dolino in s kuliso Šipkove skupine, so postali najbolj razpoznavni motivi slovenskega alpskega sveta. Ta svet ni nastajal skozi stoletja sam od sebe ampak ob nenehnem človekovem gospodarskem prizadevanju, predvsem pa poznavanju naravnih danosti, vrednost, ki so lahko večne le ob njihovem doslednem spoštovanju. Zato je knjižica o Hlebanjevem "gorskem kraljestvu" poučno branje za vse čase.

